

תמוז התשע"ד

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

אחדות עם ישראל לפרשת מטות

מקנה: (ה) ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו את הירדן: " ואכן, משה פונה רק לאלו שבקשו

4. במדבר ל"ב ו:

"ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיקם לבאו למלחמה ואתם תשובו פה" לאחר דין ודברים, משה מתנה, את נחלת שבטי ראובן וגד בעבר הירדן, ביציאתם כחיל החלוץ לכיבוש ארץ ישראל

5. במדבר ל"ב כח-לב:

(כח) ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל: (כט) ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן כל חלוץ למלחמה לפני ה' ונכבשה הארץ לפניכם ויתנתם להם את ארץ הגלעד לאחזה: (ל) ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתככם בארץ פנעו: (לא) ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר ה' אל עבדיך פן נעשה: (לב) נחנו נעבר חלוצים לפני ה' ארץ פנעו ואתנו אחזה נחלתנו מעבר לירדן:

אלא שאז, מפתיע משה את ראשי המטות

6. במדבר ל"ב לג:

(לג) ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחון מלך האמרי ואת ממלכת עוג מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב:

פתאום נוסף כאן חצי שבט מנשה, ולכן עולות כאן השאלות הבאות:

1. מאיפה צץ הרעיון של הוספת חצי המנשה לשבטים הנוחלים בעבר הירדן, ובעיקר, מדוע נגרעו מנחלתם בארץ?
2. מה המטרה שבחלוקת שבט מנשה לשניים?
3. מדוע דווקא שבט מנשה?

ד"ר איתן פינקלשטיין, מבית הספר ללימודי יסוד ביהדות באוניברסיטת בר אילן, עומד על תוספת חצי

הפרשה מתחילה במילים

1. במדבר ל' ב-ג:

וידבר משה אל-ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' איש כי-ידר נדר לה' או-השבע שבעה לאסור אסר על-נפשו לא יחל דברו ככל-היצא מפיו יעשה. בפרשות בלק ופנחס ראינו כיצד ניסו המדיינים לפגוע בבני ישראל. לאור זאת, בטרם פרדת משה מבני ישראל מצווה אותו האל לצאת למלחמת נקמה. למלחמה זו נשלחים רק המובחרים שבלוחמים 12,000 לוחמים (אלף לכל שבט) ולא כל הלוחמים. המלחמה מסתיימת בניצחון ישראל ושלל רב נופל בחלקם

הפרשה מסתיימת בבקשת שבטי ראובן גד וחצי המנשה, המבקשים לנחול נחלה מחוץ לארץ ישראל. משה מגיב בכעס כיוון שבקשתם מזכירה את המרגלים מלפני 38 שנה. בנוסף עולה התביעה מהם להשתתף בכיבוש הארץ. השבטים מציעים פשרה לפיה שבטי ראובן, גד וחצי משבט מנשה, אכן ינחלו בעבר הירדן המזרחי, אך יצאו חושים - ישאירו את משפחותיהם וצאנם בעבר הירדן ויצאו בראש הצבא למלחמת כיבוש הארץ.

2. במדבר ל"ב, י"ז-י"ח:

"וּנְאֻחֲנוּ נְחֻלַּץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם הִבִּיאֲנָם אֶל מְקוֹמָם...לֹא נָשׁוּב אֶל בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נְחֻלָּתוֹ"

עיון מעמיק בכתוב במדבר פרק ל"ב מעלה את השאלה הבאה: אנו רגילים להזכיר בנשימה אחת את שבטי ראובן וגד וחצי המנשה, אך מהפסוקים עולה כי שבט מנשה, אפילו לא חציו, לא היה בין המבקשים להשאר בעבר הירדן! שנאמר:

3. במדבר ל"ב א-ה:

"(א) וּמִקְנֵה רֶב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וְלְבְנֵי גַד עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יַעֲזֵר וְאֶת אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמְּקוֹם מְקוֹם מִקְנֵה: (ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשִׂאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר... (ד) הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִפָּה ה' לִפְנֵי עַדְתּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֵה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ

12. ד"ר איתן פינקלשטיין

...שיש להבין באופן שונה את הקישור שעורכת דרשתנו, בין ההתנחלות בעבר הירדן המזרחי לבין קריעת האחים בעת שנתגלה גביעו של יוסף. מגמתו של יוסף בהחבאת הגביע היתה חשיפת הערבות ההדדית שבין האחים, בכדי להביא את שבטי ישראל לאיחוד מחדש. קריעת בגדיהם של האחים על כך שאח נוסף יילקח מהם, הייתה רק אשליה - שכן דווקא קריעה זו היא שחשפה את הקשר הפנימי בין האחים - והיא שהביאה לאיחוד מחדש של כל האחים יחדיו.

דווקא כדי שראובן בכור לאה שנדחה, וגד בכור שפחת לאה שאף הוא נדחה - לא יתנתקו מעם ישראל, צירף אליהם משה את שבט מנשה - בכור בכורה של רחל.

במבט חיצוני, לכאורה משה קורע כאן את שבט מנשה, אך גם קריעה זו היא רק אשליה - שכן דווקא העובדה שמשני עבריו של הירדן יושבים בני אותו השבט, היא זו שתאפשר את חיבור שני עברי הירדן, כך שהיושבים בשני צדדיו - יראו זה בזה את אחיהם.

כשיצא יעקב לחרן נאמר

13. בראשית כ"ח יא:

"ויקח מאבני המקום"

אך בבקר נאמר

14. בראשית כ"ח יח

"ויקח את האבן אשר שם מראשותיו,"

15. הגמרא בחולין (צא) מלמדת :

א"ר יצחק מלמד שנתקבלו כל אותן אבנים למקום אחד, וכל אחד אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, תנא, וכולן נבלעו באחד

הרב מרדכי גרינברג, ראש ישיבת כרם ביבנה מסביר שראשו של צדיק הוא עיקרו ומהותו, וכך כל אבן מבקשת שעליה יניח הצדיק את ראשו, בחשבה שהיא עיקר הבית, ובסופו של דבר השכילו כל האבנים להתאחד למטרה אחת מתוך הבנה ששלמות הבית דורש קיומן של האבנים כולן, כל אחד ותרומתה המיוחדת.

16. המדרש דברים רבה ס"ח אומר :

"ר' יהודה אומר: י"ב אבנים נטל, אמר, כך גזר הקב"ה שאעמיד י"ב שבטים, אברהם לא העמידן, ואני - אם מתאחדות זו לזו, יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים, כיוון שנתאחדו זו לזו, ידע שמעמיד י"ב שבטים

זה הדבר שהעמיד יעקב במבחן, זה היה הרב שיח בין יעקב לבניו, כשאמרו לו שאין בלבם אלא אחד ברכם, ובסיום הברכות נאמר

17. בראשית מ"ט כ"ח:

"כל אלה שבטי ישראל שנים עשר, וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם, איש כברכתו ברך אותם"

שבט המנשה ומביא בתחילת דבריו את הרמב"ן (על האתר):

7. הרמב"ן על האתר

"מתחלה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חלק הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם - ובקש מי שירצה להתנחל עמהם. והיו אנשים משבט מנשה שירצו בה, אולי אנשי מקנה היו, ונתן להם חלקם".

כלומר, הרמב"ן רואה את הסיבה להוספת חצי שבט מנשה לנוחלים בעבר הירדן בבנימוק טריטוריאלי-ריאלי- הארץ "גדולה" על שבטי ראובן וגד, לכן הוסיף להם שבט שיחדיו ימלאו את הארץ.

לעומת זאת המדרש פסיקתא זוטרא, מטות, עמ' ק"מ, מלמד:

8. מדרש פסיקתא זוטרא, מטות, עמ' ק"מ, מלמד:

לפי שגרם מנשה בן יוסף לשבטים לקרוע בגדיהם - על מעשה הגביע הנמצא באמתחת בנימין, לפיכך נקרעה נחלתם חציה בארץ וחציה מעבר לירדן

מדרש זה, טוען ד"ר פינקלשטיין מאיר את צירוף חצי המנשה באור שונה לחלוטין. הדגש המיוחד בפסוק לפיו שבט מנשה הוא "שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף" נועד להזכיר את מעשיו של מנשה כשנשלח על ידי אביו להחביא את הגביע באמתחתו של בנימין, ובכך הביא את האחים לקריעת בגדיהם.

9. מסביר ד"ר פינקלשטיין :

מקריאה ראשונית של דרשתנו נראה שחלוקת נחלת מנשה לשניים היא מעין עונש במידה כנגד מידה, על הצער שגרם יוסף לאחיו. אך התבוננות במפת ההתנחלות מעלה כי השטח שקיבל מנשה, משני עברי הירדן, הינו שטח עצום - השטח הגדול ביותר מבין נחלות השבטים. לכן נראה שיש לראות בנחלה הנוספת שקיבל מנשה, דווקא את הנחלה הכפולה שמקבל הבכור.

בדברי הימים (ה', א) מתאר כיצד ראובן, בכור לאה, איבד את בכורתו

10. דברי הימים ה' א'

"בְּחַלְלוֹ צְנוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרְתוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל"

לכן הבטיח יעקב ליוסף, בכור רחל

11. בראשית מ"ח, כב:

"וְאֶנִּי נִתְּנִי לְךָ שְׂכָם (=חלק נוסף) אֶחָד עַל אֶחֶיד"

מסביר ד"ר פינקלשטיין שאכן, יוסף קיבל שתי נחלות: נחלת אפרים ונחלת מנשה. אך נראה שגם מנשה כבכורו של יוסף - קיבל מעיין שתי נחלות בעצמו, האחת ממזרח לירדן והשניה ממערב לו ולכן מסביר ד"ר פינקלשטיין את "חלוקת" שבט מנשה לשני שבטים עפ"י המדרש באופן זה:

ד. בכל מלחמה מפקד המלחמה הוא האיש הבכיר בין הלוחמים, ה"רמטכ"ל המתאים להיות נציגו של שבט יהודה, הוא שבט המלכות בישראל, ואילו כאן במלחמת מדין מי שנבחר לנהל את המלחמה הוא פנחס הכהן משבט לוי וכלי הקודש בידו כנאמר (שם) – "ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקודש וחוצרות התרועה בידו" – מדוע?

ה. ביאר רש"י – "פנחס שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו (במדין) שנאמר 'והמדינים מכרו אותו', ולכאורה לא מובן מה הקשר בין מכירת יוסף על ידי המדינים אז, למלחמת מדין שנים רבות לאחר מכן עם הכניסה לארץ?

ו. בכל מלחמה המטרה הבלעדית היא הניצחון על האויב, על כל משמעויותיו, ואילו כאן, אחת מימטרות המלחמה היא מיתתו של משה רבינו, שהרי תלה הכתוב את מיתתו עד לסיומה של מלחמת מדין כנאמר – "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, אחר תיאסף אל עמך" מה משמעות הדברים?

20. מבאר ה'שם משמואל' (במדבר מטות תרעז ת):

"כוח מדין הוא כוח חיצוני רע מאוד המשלח מדנים (מלשון ריב ומדון) בין אחים, והוא שלט מאז מכירת יוסף אחרי שכתוב 'וישנאו אותו ויקנאו בו אחיו', משכו עליהם את הכוח הרע הזה עד שיצא לפועל דבר המכירה, וזה שאמר 'והמדינים מכרו אותו למצרים'... והנה למלחמה עם כוח רע זה היו צריכים ישראל להיות להיפוך מזה, להיות כולם כאיש אחד בלב אחד, ואמרו ז"ל: 'שקול משה ככל ישראל, שהוא כוח כולל כל נשמות ישראל כאחד, על כן תלה הכתוב מיתתו במלחמת מדין, (ועוד) היתה נצרכת התאחדות ישראל...'". מסביר הרב תמיר גרנות כי יש שני סוגי מלחמות של אויבנו כנגדנו:

כל מלחמה חוץ ממלחמת מדין היא מלחמת מאבק בין כוח לכוח, בין כוחות צבאיים ופוליטיים, מוסריים, ערכיים, רוחניים וכד'. מטרת האויב במלחמה זו היא להכניע אותנו על ידי שלטונו בנו כתוצאה מניצחונו במלחמה. הוא אינו מעוניין בנו, אלא מעוניין בניצחונו שלו ובהשלטת 'רעיונותיו' על המציאות ועלנו. לעומת זאת מלחמת מדין כשמה כן היא – מלחמת ריב ומדון. כל עניינה להטיל מחלוקת, מריבה ומדנים בתוכנו.

21. אומר הרב תמיר גרנות:

מטרת המדיניים, אינה ניצחונם שלהם, אלא לסכסך בינינו, לפגוע ב'ביחד' שלנו, ובכך למוטט אותנו מבפנים ח"ו, בגורמם לנו לאבד את מקור כוחנו, הוא אחדותנו. זה התחיל בסכסוך בין האחים ליוסף. שתוצאתו היתה

רש"י עמד על סגנון מיוחד זה שהרי היה צריך לומר "כברכתו ברך אותו", והביא דברי המדרש:

18. רש"י מביא את דברי המדרש:

"מהו ברך אותם, אלא לפי שברכן יהודה באריה, דן בנחש, נפתלי באילה, ובנימין בזאב, חזר וכללן כולן יחד ועשאן אריות ועשאן נחשים וכו'".

וקשה, שאם כולם אריות ונחשים, מדוע בירך את יהודה דוקא באריה ואת דן בנחש, אלא כשכולם מבינים את סוד האחדות, הרי יהודה הוא האריה שבגוף הכללי, ואז כולם כלולים בגוף שאחד מאבריו הוא אריה, משל לאדם שמתעמל ומחזק שרירי ידיו, אין זה לצורך היד הפרטית, אלא כדי שלגוף תהיה יד חזקה.

חשיבות האחדות לדורנו, מנוסחת היטב בכתבי הרב קוק,

19. הרב קוק, אורות, אורות התחיה, פרק כ'

"התלבטות, האם להפריד את האומה לחילוניים ודתיים, היא התלבטות שנובעת ממחלת הגלות, שעוד לא נרפאנו ממנה לחלוטין. דומה הדבר לאותו אירוע שבו שתי נשים הגיעו אל המלך שלמה עם תינוק אחד, ובפי כל אחת מהן הטענה – התינוק שלי! שלמה מכריע את המשפט על ידי החרב, הוא מציע להן לחתוך את התינוק לשניים, ואז מתגלה האמת, מי שמוכנה לדבר על חיתוך והפרדה היא השקרנית, ומי שדואגת לחיי הילד היא אם האמת. כך גם באומה, מי שמניף את חרב ההפרדה הוא שמעיד על עצמו, שהאמת אינה עמו. מחשבה זו, של ניתוק חלקים מעם ישראל, גורמת לנו צרות רבות, גשמיות ורוחניות, והיא ממש כמו מחשבת עבודה זרה, שהיה ולא תהיה לעולם".

הבנה זו, כי רק באחדותנו, אנו עמו של האל, בוקעת גם מהמשך הפרשה, ממלחמת ישראל במדין. הרב ערן תמיר מדגיש כי מלחמת מדין משונה משאר המלחמות בארבע אספקטים:

א. בכל מלחמה הקריטריון לבחירת הלוחמים הוא רמתם המקצועית, ואילו במלחמת מדין, ציווה הקב"ה למשה (במדבר לא) – "החלצו מאתכם אנשים לצבא", וביאר רש"י 'אנשים' – 'צדיקים'. דהיינו - צדיקותם היא סבת בחירתם?

ב. בכל מלחמה מספר הלוחמים נקבע לפי גודל המלחמה, הצבא שעומד מנגד, מורכבויות הקרב וכד', ואילו במלחמת מדין, כפי שראינו, נבחרו רק אלף חיילים מכל שבט כנאמר (שם) "אלף למטה אלף למטה" – מדוע?

ג. בנוסף, באופן יוצא דופן גם שבט לוי שותף במלחמה אע"פ שהוא תמיד פטור מכך! כנאמר (שם) "לכל מטות ישראל" וכדברי רש"י – "לרבות שבט לוי" – מדוע?

אפשרות של המדינים להיכנס בינינו ולמכור את יוסף. על כן במלחמה זו המפתח לניצחון הוא אחדותם של ישראל, שבאה לידי ביטוי בשותפות כל השבטים באופן שווה במלחמה כולל שבט לוי

השראת משה רבנו, מחזקת ומאגדת את הקשר בין כל השבטים והצדדים שבישראל. כך, ניהול המלחמה על ידי פנחס הכהן משבט לוי שכל עניינו להיות הנציג של כלל ישראל במקדש פנימה וכברכתם של הכוהנים המברכים את העם כולו באהבה. ומקשרים אותנו ומחברים אותנו זה לזה.

אומר הרב תמיר :

זו הנקמה האמתית במדין. לאו דווקא הניצחון במלחמה, אלא התלכדותנו, אחדותנו, ומתוך כך גם ניצחוננו. כאז כן היום. גם היום אוחזים אויבינו בשיטות שונות להכניענו – חלקם נלחמים בנו מ'בחוף' וחלקם נלחמים בנו מ'בפנים' כשברצונם לפלג אותנו מבפנים, עד כדי סכסוכים קשים היכולים להוביל לשנאה בחברה הישראלית בין הכוחות השונים שבאומה. על כן נדע – מי עומד מולנו ומה מטרותיו, נתאחד ונאהב זה את זה על אף אי ההסכמות שבינינו, שהרי מחלוקת הדעות אסור לה להגיע למחלוקת בלבבות, ומתוך אחדותנו הפנימית באמת ננצח את כל מי שבא עלינו ובפרט את המדינים המודרניים! אמן!

עם ישראל מתלכד תמיד בעת צרה, אך מצליח במהירות לאבד את יחודו ויחידותו .

בימים אלו , ראינו את התלכדות העם מאחורי שלושת המשפחות המדהימות שאיבדו את בניהם ברצח הנתעב, וכן את התלכדות העם למלחמה בטרור הנפשע של החמאס , שבעצם איחד את העם, אין יותר דרום, מרכז, או צפון , כולנו " בסירה אחת" .

יהי רצון ומעז יצא מתוק ונשכיל לשמור את אחדותנו גם בימים שלמים יותר שיבואו עלינו אי"ה בקרוב.